

סימן ו

[אוצר החכמה]

**בירור השיטות ומשא ומתן בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים
בענין נטילת ידים לסעודת שבת אם היא קודם הקידוש או לאחריו,
ומסקנת ההלכה בזה, והדין בדיעבד כשנמל ידיו קודם הקידוש,
אם יקדש על הכוס או על הפת**

בפסחים (קו:) אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו לא יקדש, ורב יצחק בר שמואל אמר, זימנין סגינאין הוה קאימנא קמיה דרב, זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא, זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא. ופירשו רש"י ורשב"ם שם, דאליבא דרב ברונא אין לקדש אחר נטילת ידים משום הפסק בין נטילת ידים להמוציא, והוי כהיסח הדעת, ובעינן שיחזור ויטול ידיו אחר הקידוש, וכתב רשב"ם דאליבא דרב ברונא אם נטל ידיו קודם הקידוש יקדש אחר והוא יצא ידי חובתו בשמיעה, דאין כאן היסח הדעת מאחר שהוא עצמו אינו מברך. ודחה רב יצחק בר שמואל דברי רב ברונא, והעיד שרב היה מקדש לפעמים על הפת, ובשם מקדש על הפת בודאי היה נוטל ידיו לפני הקידוש, ומוכח שאין ברכת הקידוש הפסק בין נטילת ידים להמוציא, וכתב רשב"ם דכן הלכתא, דמי שנמל ידיו קודם קידוש אין צריך לחזור וליטול אחר קידוש, ולא חילקו חכמים בין מקדש על הפת לבין מקדש על היין. ומבואר דסבירא להו לרש"י ורשב"ם שאם נטל ידיו קודם קידוש אין צריך לקדש על הפת, ושפיר מקדש על הכוס, ולא חשיב הקידוש להפסק. והתוספות (שם ד"ה מקדש) הביאו בשם רבינו תם, שפירש גם כן שהמחלוקת כנמרא היא לענין אם הקידוש מפסיק בין נטילת ידים להמוציא, ואליבא דרב יצחק בר שמואל אין הקידוש נחשב להפסק, ולכן בנטל ידיו מקדש על היין ואינו צריך לחזור וליטול ידיו. אלא שכתב שאין מקדשין על הפת כלל, ופירש מה שאמרו זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא, לאו היינו שהיה מקדש על הפת, אלא היינו שבשהיתה הפת חביבה עליו היה נוטל ידים לפני הקידוש ומקדש על היין ומברך המוציא מיד אחר הקידוש, ובשהיה היין חביב עליו, דהיינו כשלא רצה לסעוד, קידש על היין ולא אכל אחריו פת, ורב לשיטתיה (שם ק:) דאין חובה לקדש סמוך לסעודה, ולמאן דאמר דאין קידוש אלא במקום סעודה, כל שכן דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח הדעת. וכן כתבו הרא"ש (פסחים פרק י' סימן טז) והמור (סימן רעא) אליבא דשיטה זו, דהא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש, היינו דרב לשיטתיה דיש קידוש שלא במקום סעודה, ומשום הכי לא חשיב הקידוש מענין הסעודה, והוי הפסק בין נטילה להמוציא, אבל אליבא דשמואל דסבירא ליה דאין קידוש אלא במקום סעודה, וקיימא לן כוותיה, ממילא לא חשיב הקידוש הפסק. וכתב חבית יוסף שם, שהמור כתב כן גם אליבא דרשב"ם אף על פי שלא נזכר כן בדברי רשב"ם. ועיין בדרישה (שם סק"ד) ובשו"ת לשון לימודים (חלק אורח חיים סימן קמה) מה שכתבו בביאור דברי הרא"ש והמור, שפירשו כן אליבא דרשב"ם. וולהלן יבואר בס"ד שכמה ראשונים הסכימו לשיטת רשב"ם ורבינו תם. ובעיקר מה שכתב רבינו תם דאין מקדשין על הפת, עיין לעיל בבירור הלכה (סימן רסג ס"ק מח בד"ה ובעיקר) ובשער הציון שם, שהבאתי מחלוקת הראשונים בזה. ובשלחן ערוך סימן רעא סעיף יב, וסימן רעב סעיף ט' פסק דלא כרבינו תם.

אולם הרמב"ם (פרק כט מהלכות שבת הלכה י') כתב, מי שנתכוין לקדש על היין כלילי שבת ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש, הרי זה מקדש על הפת ואינו מקדש על היין אחר שנמל ידיו לסעודה.

והרי"ף (פסחים פרק י' דף כב ע"א) הביא דברי רב ברונא ודברי רב יצחק בר שמואל דרב זימנן דריפתא חביבא ליה וכו', וכתב, אלמא בחביבותא תליא מילתא ולא בנטיילה תליא מילתא, וכן הלכתא. וכתב הר"ן (בהלכות ובחידושי שם) לבאר בדעת הרי"ף, וכן בדעת הרמב"ם, דאליבא דרב ברונא אין מקדשין על הפת, ובנמל ידיו קודם הקידוש, בין שנילה דעתו שהפת חביבה עליו יותר מן היין, לא יקדש בעצמו אלא אחרים מקדשין לו, ואליבא דרב יצחק בר שמואל בחביבותא תליא מילתא, ושפיר מקדשין על הפת כשהיא חביבה, (וכמו שכתב הרמב"ם שם בהלכה ט'), ולכן כשנמל ידיו מקדש על הפת. והביאו בבית יוסף ובכסף משנה שם. והטור הביא בשם רב עמרם גאון דסבירא ליה גם כן בהרמב"ם. וכן הוא בסדר רב עמרם גאון חלק ב' (סימן יז דף יח ע"א) שכתב, שכל שנמל ידיו לא יברך על היין, משום דהיין אין צריך נטילת ידים, ואמרו שהנמל ידיו לפירות הרי זה מנסי הרוח, (חולין קנ.). ודוקא פת טעונה נטילת ידיו, ובין שנמל עקר דעתו מן היין ושם לבו על הפת. ומבואר יוצא מדברי רב עמרם גאון, דטעמו במאי דסבירא ליה שאין ליטול ידיו קודם הקידוש, הוא משום דהוי כנוטל ידיו לפירות, שהרי זה מנסי הרוח, ובנמל ידיו קודם הקידוש גלי דעתיה דהפת חביבא ליה ולכן מקדש על הפת. וכן הסכימו כמה מהנאונים והראשונים, דבנמל ידיו קודם הקידוש אינו מקדש על היין אלא על הפת. ומבואר יוצא מדבריהם דלכתחלה צריך לקדש על היין תחלה ואחר כך נוטל ידיו^(א). וכתב מרן הבית יוסף, שכל הפוסקים מסכימים דהלכה כרב יצחק בר שמואל, מלבד רבינו יונה (ברכות פרק ח' דף מא ע"ב) שכתב, דהלכה כרב ברונא, ולכן אם נמל ידיו לא יקדש ויאכל מיד אלא חוזר ונוטל פעם שנית. (ובעיקר מה שכתב הבית יוסף דאין הלכה כרב ברונא, עיין במה שכתבו בזה בפרישה שם ס"ק יט, ובדרישה שם ס"ק ה', ובב"ח שם, ובט"ז שם ס"ק יד).

ומה שכתב הר"ן הנ"ל לפרש בדעת הרי"ף, הנה בתשובות הרי"ד (סימן מב) כתב בדעת הרי"ף דלא סבירא ליה בדעת רב עמרם גאון שאם נמל ידיו מקדש על הפת, וכתב שלדעת הרי"ף בחביבותא

שער הציון

א) וכן הוצאו דברי רב עמרם גאון צמחור ויטרי (סימן סט עמוד רפד) וצתשובות הרי"ד (סימן מז) וצבולי הלקט (סימן סט) וצטור. וכן מצואר צתשובות הגאונים מוסאפיה (סימן נו) ושערי צדקה (סימן כח וסימן קי) וצספר האורה חלק א' (סימן נג) וצסידור רש"י (סימן תל). וכן כתב צסידור רבינו סעדיה גאון, שאם יש לו יין אינו נוטל ידיו אלא אחר הקידוש, ומי שקפץ ונטל ידיו לא יוכל עוד לקדש על היין צאמו הלילה. וכן הוצאו דברי רב עמרם גאון ורב סעדיה גאון צספר מאה שערים לרבינו יצחק אבן גיאת (הלכות קידוש עמוד ו'). [וע"ש שדחה דצריהם וכתב כפירוש בעל המאור דלהלן]. וכן כתב המגיד משנה (שם הלכה ט') שכל שנמל ידיו מקדש על הפת, ושהו פירוש נכון, וכן כתבו מן האחרונים. וכן הסכים צהגהות הרמ"ך על הרמב"ם שם, וציאר דברי הגמרא כמו שכתב הר"ן. וכן כתב הראצ"ן (סימן קפח) שמקדש ואחר כך נוטל ידים, משום דתיכף לנטילה סעודה. ומשמע מטעמו דצנטל ידיו אינו ראוי לקדש על היין. ודו"ק. ועיין צמוספות (שם סוף ד"ה הנוטל) שהציאו צסם רבינו אלחנן הטעם משום דצנטל ידיו הוי כנוטל ידיו לפירות. וכתבו הטור והגהות מיימוני (פרק כט מהלכות שבת אזה ח') שכן היה נוהג מהר"ם לקדש קודם נטילת ידים. וכן כתב צספר תשב"ץ לתלמיד מהר"ם (סימן טו) שמהר"ם היה רגיל ליטול ידיו אחר קידוש לעולם, וציאר הטעם משום הפסק צמוציגת הכוס, וכדעת צית הלל צמוציגין את הכוס ואחר כך נוטלים ידים. וצספר האגור (סימן שעח) כתב צסם מהר"ם, שצדיעצד אם נמל ידיו מקדש על הפת, וכדעת רב עמרם גאון והרמב"ם.

תליא מילתא ולא בנטילה, ואף בנטל ידיו מקדש על היין, והסכים לזה. וכן הובא בשבולי הלקט (סימן סט). וכן כתב בספר האגור (סימן שעח) שלדעת הר"ף בדיעבד אם נטל ידיו מקדש על הכוס אחר נטילה. ובשו"ת הרשב"א הלק"ד' (סימן רעט) כתב גם כן, שאינו רואה הכרה לפרש בדעת הר"ף דסבירא ליה דבנטל ידיו קודם הקידוש מקדש על הפת ואינו מקדש על היין, ושדברי הר"ף הם כלשון הנמרא, ודבריו סובלין מן הפירושים כמו שיסבילו דברי הנמרא. ועיין עוד בספר העתים (סימן קמט עמוד רב). וכן כתב מדגפשיה הנחלת צבי (סימן רעא ס"ק יב) בדעת הר"ף, דאין הכרה לבאר בדעתו כמו שכתב הר"ן, ויש לומר בדעתו דסבירא ליה דאפילו לכתחלה שרי ליטול ידיו קודם שיקדש, וכדעת רבינו תם ור"י, ודוקא אליבא דרב ברונא היישינן להפסק אם יקדש אחר נטילה, אבל לרב יצחק בר שמואל אין לחוש בזה משום הפסק, אלא שאם רצה לקדש על הפת שפיר רשאי לעשות כן, משום דבחיובותא תליא מילתא, ואין זה משום הפסק כלל. וכן כתב המנורה המהורה (שם סק"ו) בדעת הר"ף, שאין הכרה לפרש בדבריו כמו שכתב הר"ן, ויותר יש לומר דסבירא ליה בפירוש רש"י ורשב"ם.

והב"ח (סימן רעא) כתב לבאר בדעת הר"ף והרמב"ם ורב עמרם נאון, דאמנם אליבא דרב ברונא בשנטל ידיו לא יקדש על היין משום הפסק, וגם על הפת אינו מקדש משום שאין מקדשין על הפת, ולכן ישמע הקידוש מאחר, אולם אליבא דרב יצחק בר שמואל מקדשין על הפת, ולכן בנטל ידיו מקדש על הפת כדי שלא יפסיק בין נטילה להמוציא, והלכתא כרב יצחק בר שמואל, ואף רב עמרם גאון והרמב"ם ומהר"ם סבירא להו דהלכתא כרב יצחק, אלא שסוברים דרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש, אינו אלא לומר שלא יקדש על היין אלא על הפת, אי נמי הוא לא יקדש על היין אבל אחר מקדש. והנה מה שכתב הב"ח לבאר, דאליבא דרב עמרם נאון והרמב"ם בנטל ידיו מקדש על הפת משום דהקידוש על היין חשיב הפסק, כן מבואר בהדיא במאירי (פסחים קו: סוף ד"ה אע"פ) שכתב בדעת הרמב"ם שמעמו משום דתיבף לנטילת ידים סעודה. וכן מוכח בפירוש קדמון ממערים על הרמב"ם שם, שהביא דברי הגאונים דבנטל ידיו דוקא הוא אינו מקדש על היין, אבל אם קידש אחר ושמע הוא אין בכך כלום, ואינו צריך לחזור וליטול ידיו. ומוכח דסבירא ליה דאף בדעת הרמב"ם יש לומר כן, משום דאף הרמב"ם מודה למעט דהפסק. ודו"ק. ועיין בלבוש (שם סעיף יב) שכתב בביאור שיטת הרמב"ם, דהיינו משום שיש להקדים הברכה על החביב, וכיון שנטל ידיו גלי דעתיה שהפת חביבה לו, והוסיף שלא יקדש על היין אפילו אם נמלך ועתה חפץ בו יותר מן הפת, דכיון דנטל ידיו לסעודה הוי הקידוש על היין הפסק. ומבואר יוצא מדבריו דסבירא ליה דאליבא דרבינו עמרם מפני מה אליבא דהרמב"ם מקדש על הפת ולא על היין, דמחד ניסא צריך להקדים הפת משום שהיא חביבה לו יותר, ומאידך ניסא אינו מקדש על היין משום הפסק. גם המגן אברהם (שם ס"ק כו) כתב על דברי השלחן ערוך שפסק בהרמב"ם שבנטל ידיו מקדש על הפת, דהיינו כדי שלא יפסיק בין נטילת ידים להמוציא. והביאוהו התוספת שבת (שם ס"ק לב) והמשנה ברורה (שם ס"ק נח). ועיין במחצית השקל שם שהאריך לבאר דברי המגן אברהם, וכתב דאף אליבא דהרמב"ם היינו משום הפסק. וכן כתב הנחלת צבי (שם עשרת צבי סק"כ) בביאור דעת השלחן ערוך, דהיינו משום שאין נוטלים ידים לפירות, וגם הוי הקידוש היסוד הדעת. וכן כתבו כמה אחרונים בביאור שיטת הרמב"ם^ב.

שער הצינן

ב) וכן כחצו דעת הרמב"ם, נספר ממנה לן (פסחים קו:) ונערוך השלחן (סימן רעא סעיף לא – ג). ועיין בקהלת יעקב אלנעלי על הרמב"ם (שם), שכחז לפרש כן דלדרי המגיד משנה (שם הלכה ט'), וממה על הצ"ח יוסף שכחז לפרש דעת רב עמרם גאון דלדרי הר"ן, שהרי המוספות

והנה חלה עלינו חובת ביאור במה שכתבו הב"ח וכמה אחרונים לבאר ברעת הרמב"ם, דמקדש על הפת משום דקידוש על היין הוא הפסק בין נטילה להמוציא, [וכן כתב עוד הב"ח להלן בסימן רעב בד"ה ועל הפת], שהרי הרמב"ם (פרק ו' מהלכות ברכות הלכה כ') מפרש מה שאמרו בברכות (מב.) תיכף לנטילה ברכה, דהיינו לענין מים אחרונים, ולשיטתו שרי להפסיק בדיבור בין נטילת ידים לברכת המוציא, וכמו שנתבאר באורך לעיל (סימן קסו), ובשו"ת אוצרות יוסף חלק ח' (סימן ח'), ואם כן איך אפשר לפרש דבריו הכא שבנטל ידיו קודם הקידוש אינו רשאי לקדש משום הפסק. אולם נראה לבאר בפשיטות לפי מה שכתבתי בשו"ת אוצרות יוסף שם, דקידוש על הכוס שצריך מציגה חמור מפי, שהרי במשנה בברכות (נא:) דעת בית הלל דמוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים את הידים, ובגמרא שם (נב:) אמרו, דטעמא דבית הלל משום דתיכף לנטילה סעודה, וקיימא לן כבית הלל, ובעל כרחנו שלדעת הרמב"ם אמנם מה שאמרו תיכף לנטילה "ברכה" היינו שאסור להפסיק אחר מים אחרונים, אבל אחר מים ראשונים שרי להפסיק בדיבור, אולם מודה הרמב"ם דאף לענין מים ראשונים יש לאסור כשעושה דבר שיש בו היסח הדעת נמור מידיו, ועל זה אמרו דתיכף לנטילה "סעודה", והיינו דהיסח הדעת במציגה חמור מפי, משום שיש לחוש שלא נשמרו ידיו כראוי מחמת שהסיה דעתו מהם בשעת המציגה, ומוציגה הכוס בודאי אינה רק מציגה מתוך הקנקן אל הכוס, אלא היינו מציגה במים שצריכה עיון והירות מפי, וכדלהלן בסמוך], ואם כן שפיר שייך לומר דמה שכתב הרמב"ם דבנטל ידיו מקדש על הפת היינו משום הפסק, דכל הפסק כהאי גוונא שצריך למזוג את הכוס הוא היסח הדעת מידיו. ובאמת שהתוספות (פסחים קו: ד"ה זימנין) והרא"ש (פסחים פרק י' סוף סימן מז) העירו לשיטתם דסבירא להו דנטל ידיו מקדש ולא חשיב הקידוש היסח הדעת, מדבריו בית הלל דמוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים את הידים, ואמרו בגמרא דהיינו משום תיכף לנטילה סעודה, וכתבו ליישב דשאני התם שהיא מציגה בחמין וצריך דקדוק שלא יחסר ולא יותיר, והוי מפי היסח הדעת מקידוש, (וכתב הרא"ש שכן פירש ר"י), והביאו עוד בשם רבינו תם שכתב לחלק, דהתם היינו בחול ויש לחוש שיסח דעתו לעסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר, אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר, שהרי השלחן ערוך ויאכל מיד. וע"ש. ומבואר יוצא דסבירא להו דיש לחלק בין מציגה הכוס דעלמא, שלא בשעת הקידוש, דחשיבא היסח הדעת, לבין מציגה בום הקידוש דלא חשיבא היסח הדעת, ולא סבירא להו כהרמב"ם דמוציגה הכוס חשיבא היסח הדעת. ולפי שיטתם יש לומר דאף הראשונים הסוברים שמה שאמרו תיכף לנטילה ברכה היינו לענין מים ראשונים, ואסור להפסיק בדיבור בין נטילה למים ראשונים, מכל מקום מציגה כוס הקידוש קילא מפי. ולפי זה יש ליישב מה שהקשה בשו"ת ברכת אברהם חלק ד' (סימן קצח) אליבא דהרא"ש, שהרי חמור (סימן קסו) כתב בשמו שהיה מחמיר לענין הפסק בין נטילה להמוציא, ואילו כאן לענין קידוש כתב חמור בשמו דשפיר נטל ידיו קודם קידוש. (ועיין עוד בחזון איש סימן כה סק"ח בד"ה שו"ע. ודו"ק). ולפי האמור אתי שפיר, דיש לומר דסבירא ליה להרא"ש דאף שיש לחוש לאוסרים להפסיק בדיבור

שער הציון

(פסחים קו:): כתבו צ"ח רב עמרם גאון דהיינו משום הפסק, ושזכזכ להוכיח מלשון הגהות מיימוני דסבירא ליה כפירוש הר"ן. וע"ש עוד צאורן. ועיין עוד צל"ח (פסחים שם בד"ה עוד אמינא) וצו"ת מחנה ישראל ניימן (צמחצות שצנף הספר דף פט ע"ד) וציעועות יעקב (סימן רע"א סק"ה) וצמורה הטורה (שם סק"ו, וצקני מנורה סק"כ) וצספר ידיו של משה (סימן רע"א) וצספר חידושי הלכות למהר"ם בר"י (פראג תקנ"ד, פסחים קו: ונדפס צאורן ההלכה סימן רע"א אות תלח) וצספר גנוי חיים רייזנר (שם סק"ק יג, ונדפס צאורן ההלכה אות תכט).

בין נטילה להמוציא, מכל מקום מוזגת כוס הקידוש קילא טפי. וזה ברור. וכבר הארכתי בכל זה בשו"ת אוצרות יוסף שם, ובבירור הלכה (סימן קסו). ובשו"ת ברבת אברהם חלק ד' (סימן רח) האריך עוד בנידון זה, ואם יש לחלק בזה בין מוזגת הכוס לבין הפסק בדיבור. ורמז לדבריו בשיירי כנסת הגדולה (סימן רעא הנהגות הטור סק"ו). ועיין עוד בזה בט"ז (סימן קסו סק"א) ובחמד משה (סימן רעא סק"ז). ועיין בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן נח) שנדחק בזה, וכתב לחלק באופן אחר. וי"ל ע"ד. ודו"ק. ומדברי ר"י בתוספות הנ"ל מבואר יוצא דמוזגת הכוס בחמין אחר נטילת ידים אסורה לכולי עלמא, כיון דקיימא לן בבית הלל שאסרו בזה. אבל לפי דברי רבינו תם יש לומר שאף בזה שפיר דמי, כיון שהשלחן ערוך לפניו וליכא למיהש להיסח הדעת. והמגן אברהם (סימן רעא ס"ק בז) כתב להחמיר בזה. וכן כתבו בשלחן ערוך הנאון רבי זלמן (סעיף כג) והמשנה ברורה (ס"ק סא), וכתב עוד המגן אברהם, שלסוברים שאסור להפסיק בין נטילה להמוציא (ובנ"ל בסימן קסו), אפילו לשפוך מהקנקן אל הכוס אסור אחר נטילה. וולפי זה אף לסוברים שנטיל ידים קודם הקידוש, אם תמצא לומר שאסור להפסיק בדיבור בין נטילת ידים להמוציא, צריך שימוזג הכוס קודם הנטילה. פרי מגדים. ועיין במנחת המעלה (קני מנורה ס"ק כב) שכתב לתמוה על דברי המגן אברהם בזה.

ויש בנידוננו עוד שיטה בראשונים, היא שיטת הבו"ה בעל המאור (פסחים פרק י' דף כא ע"ב) שכתב לבאר, דרב לטעמיה דסבירא ליה דטעם אינו מקדש, ולרב ברונא אף זה שנמל ידיו גילה דעתו שחפץ באכילה, ולול בקידוש היום, וחשיב כאילו טעם, ולא יקדש אבל אחרים מקדשים לו, ודחה רב יצחק בר שמואל, דלא חשיב זלוול בקידוש כיון דאפשר לקדש על הפת, ולכן מקדש על מה שירצה, ואף על פי שנמל ידיו. ומבואר יוצא דסבירא ליה דלמסקנת הגמרא כל שנמל ידיו מקדש על מה שירצה. ותלמידי רבינו יונה (ברכות פרק ח' דף מא ע"ב) הביאו בשם רבני צרפת כדברי בעל המאור, וכתבו לדחות דבריהם. ובשו"ת הרשב"א חלק ד' (סימן רעט) הביא דברי בעל המאור, וכתב שכן דעת רבינו יצחק אבן ניות (הלכות קידוש עמוד ו'), ושנראה שעל פירוש זה סמכו בארצות האלו ליטול הידים קודם הקידוש, ונכון הוא. וכן כתב עוד הרשב"א בתורת הבית (בית ו' שער ראשון) שהעיקר בפירוש הרז"ה. וכן הסכימו בחידושי רבינו דוד בונפיר והמהר"ם חלאוה ובחידושי תלמיד הרשב"א (פסחים קו:) לפירוש בעל המאור, וכתבו להביא ראיה לפירוש מדברי הירושלמי (שבת פרק א' הלכה ב'). [והמהר"ם חלאוה הביא ראיה זו בשם הרמב"ן. ועיין בצפנת פענח על הרמב"ם שם, שהביא מקור לשיטת הרמב"ם מדברי הירושלמי הללו, וכדברי הראשונים הנ"ל מבואר שמוכיחים מדברי הירושלמי בהרז"ה]. ועיין עוד בספר המאורות (פסחים שם) ובארחות חיים (הלכות קידוש היום סימן ז') ובכל בו (הלכות שבת סימן לא, וסימן קמה). ועיין להרא"ה בבדק הבית (בית ו' שער ראשון) שכתב לדחות פירוש הרז"ה, ופירש בדברי הגמרא, דמה שאמר רב ברונא דנמל ידיו לא יקדש, היינו שמקדש על הפת, משום דגלי דעתיה שרצונו לקדש על הפת, שהרי היין אינו צריך נטילת ידים. ומכל מקום סיים, ואסיקנא דלא מימנע משום הכי, ואהיה דמימליך מצי קדושי. ומבואר יוצא דסבירא ליה דדוקא אליבא דרב ברונא מקדש על הפת, אבל לרב יצחק בר שמואל שפיר מקדש על היין אם ירצה, ואפילו אחר שנמל ידיו, ואפילו אם נמל ידיו משום שרצה לקדש על הפת ונמלך ורצה לקדש על היין שפיר דמי. והרשב"א שם במשמרת הבית השיב בתוקף על דבריו, ושפירוש זה הוא גרוע שבגרועים, ושהעיקר בפירוש הרז"ה. (ועיין בשיירי כנסת הגדולה הנהגות בית יוסף סק"ה, שהמה על הרשב"א, שאיך אפשר לומר על פירוש שהסכימו לו רב עמרם גאון והרמב"ם, שהוא גרוע שבגרועים. ולכאורה לפי האמור אין שום הכרח שהרי"ף והרמב"ם יסכימו לפירוש הרא"ה). וכדברי הרא"ה כתב הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור (שם) ובשו"ת תמים דעים (סימן רמה) בשם הגאונים, דאליבא דרב ברונא אם נמל ידיו מקדש על הפת כיון דגלי דעתיה

דחביבא ליה, ולרב יצחק בר שמואל לאו בנטיילה תליא מילתא, דרב זימנין דמשי ידיה משום דמספקא ליה במאי מקדש, ואם אחר נטיילה חביבא ליה חמרא מקדש אחמרא. וכתב דאפשר שחזור ונוטל ידיו לאחר מכן משום הפסק, אי נמי ^{דמנפטר ידיה לסעודתא} ועיין עוד בערך השלחן (סימן רעא סק"ה). ומכל הנ"ל מבואר יוצא, דאליבא דרב עמרם גאון והר"ף (לפי פירוש הר"ן בדעתו) והרמב"ם, לכתחלה אינו רשאי ליטול ידיו קודם הקידוש, משום שאם יעשה כן יצטרך לקדש על הפת, ולהר"ן היינו משום דגלי דעתיה דהפת חביבא ליה, ולהב"ה היינו משום הפסק, ולרב עמרם גאון היינו משום דהוי כנוטל ידיו לפירות שהרי זה מגסי הרות. אולם אליבא דהראשונים הסוברים דאף בנטל ידיו מקדש על היין, נחלקו הראשונים אם היינו לכתחלה, דשפיר נוטל ידיו תחלה ואחר כך מקדש על היין ואחר כך מברך המוציא, או היינו דוקא בדיעבד, שאם כבר נטל ידיו אף על פי כן מקדש על הכוס, אבל לכתחלה לא יטול ידיו אלא אחר הקידוש, ודעת רשב"ם שם (בר"ה דחביבא) דלכתחלה לא יטול קודם הקידוש, משום דאליבא דבית הלל (ברכות נא:) מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים את הידים, וביארו בגמרא שם (נב:) דהיינו משום דבעינן תיכף לנטיילה סעודה. וכן הסכימו כמה מרבתינו הראשונים, דלכתחלה אין ליטול ידים קודם הקידוש, משום דבעינן תיכף לנטיילה סעודה, ומכל מקום בדיעבד אם נטל ידיו שפיר מקדש על הכוס². אולם מדברי התוספות (שם ד"ה זימנין) והרא"ש (פסחים פרק י' סוף סימן טז) הנ"ל, בשם רבינו תם ור"י, שכתבו דמוזגת כוס הקידוש קילא משאר מוזגת הכוס, ולענין כוס הקידוש שרי אף אליבא דבית הלל (ברכות נא:) שאמרו מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים את הידים, או משום שאינה מוזגת בחמין, או משום שהשלחן ערוך לפניו ואין לחוש להיסח הדעת, מבואר יוצא דסבירא להו דאף לכתחלה שפיר דמי ליטול ידים קודם הקידוש, ולאחר מכן מקדש על היין. וכן הסכימו כמה ראשונים, דאף לכתחלה נוטל ידיו תחלה ואחר כך מקדש על הכוס³. וכן כתב הטור (סימן רעא), דאליבא

שער הציון

ג) וכן כתב הר"ן בהלכות וצחידושיין אליבא דפירוש רש"י, דלכתחלה לא יטול ידיו קודם הקידוש, ואם נטל ידיו שפיר מקדש על היין ולא הוי הקידוש הפסק. וכן כתב האור זרוע חלק ג' (סימן כז) כשיטת רש"ס, ושיש לחלק בזה צין לכתחלה לצין דיעבד. וכן כתב השו"ת הלקט (סימן סט) בשם רבינו ישעיה, שצריך לקדש תחלה ואחר כך יטול ידיו, ואם נטל קודם הקידוש מקדש ואינו חושש, ואין ליטול קודם הקידוש משום דהוי כנוטל ידיו לקידוש, והנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרות, (והוא טעמו של רב עמרם גאון הנ"ל), ועוד דאליבא דבית הלל (ברכות נא:) מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים את הידים, ואף אליבא דרב יצחק בר שמואל צפסחיס (קו:), היינו דוקא בדיעבד, אבל לכתחלה ליכא למאן דאמר דצריך נטיילת ידים צרישא אלא מקדש תחלה. וכן הוא בתשובות הרי"ד הנד"מ (סימן מז). ומשמע מדבריו שמבאר כן גם דעת ר"י צעל התוספות, וכתב דלכתחלה ליכא מאן דאמר דיטול ידיו תחלה. וזה שלא כמו שמבאר מדברי התוספות (פסחים קו: ד"ה זימנין) והרא"ש (פסחים פרק י' סוף סימן טז), דאליבא דר"י לענין קידוש אין לחוש משום חיקף לנטיילה סעודה כלל, ואפילו לכתחלה שפיר דמי. (ועיין עוד צפסקי הרי"ד פסחים שם). וכן פסק הרוקח (סימן נב) שלכתחלה צריך ליטול ידיו אחר הקידוש כבית הלל, ובדיעבד אם נטל ידיו קודם הקידוש יכול לקדש. והוצא בהגהות מיימוני (פרק כט מהלכות שבת אורח ח'). וכן פסקו רבינו יהודה אלמלארי צפירושו לפסחים (קו:) והרי"א⁴ צפסקי (שם הלכה א' אורח יח) וצפסר השלחן (הלכות סעודה שער שביעי). ועיין עוד צפסר אהל מועד (שער קידוש והצלה דרך א').

ד) וכן כתב הראצ"ה חלק ג' (סימן תקיז עמוד קמח) שאמנם לדעת רש"ס יש לחלק בזה צין לכתחלה לצין דיעבד, אולם אצו רבינו יואל היה נוטל לכתחלה קודם קידוש, והוכיח כן מהגמרא

הרשב"ם לכתחלה אין ליטול ידיים קודם הקידוש, ואליבא דרבנינו תם ור"י שרי אף לכתחלה לעשות כן, וכתב שכן היה מנהג אביו הרא"ש, וכתב על זה הטור, ואני תמה על מנהגו שצריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה. ועיין בבית יוסף שתמה על הטור, שהרי מדבריו להלן (סימן רפט) משמע דסבירא ליה דטעמא דרב ברונא דנטל ידיו לא יקדש הוא משום הפסק, והוא בשיטת רבינו תם הנ"ל, ואליבא דרבנינו תם הרי יכול לכתחלה ליטול ידיו קודם הקידוש. והדרישה (סק"ה) כתב ליישב דברי הטור. ^{דבריו} ובספר האגור (סימן שעת) כתב גם כן בדעת רבינו תם ור"י שאפילו לכתחלה נוטל ידיו ומקדש על הכוס, והקידוש לא הוי הפסק, והביא דברי הטור שתמה על מנהגו של הרא"ש לעשות כן, וסיים שהמנהג באשכנז ובצרפת כדברי רבינו תם ור"י ליטול ידיים קודם הקידוש. ועיין עוד על דברי הטור והבית יוסף בענין מנהגו של הרא"ש, בט"ו (שם ס"ק יד) ובנחלת צבי (שם ס"ק יב) ובמאמר מרדכי (שם ס"ק טז).

ומרן הבית יוסף כתב, שראה במה בני אדם שנוטלים ידיהם קודם הקידוש לעולם, ואומרים שכך היה מנהג ספרד, ותמה עליהם, שהרי להרי"ף צריך לקדש קודם שיטול ידיו, ואם נטל ידיו קודם שיקדש צריך לקדש על הפת, ואף לרשב"ם טוב לקדש קודם שיטול ידיו, ואף בדעת הר"ז"ה מסתמא יש לפרש כן בגמרא, ובדעת ר"י ורבינו תם שכתבו דלכתחלה מהני ליטול ידיו קודם הקידוש, יש לומר דהיינו משום דסבירא להו שאין מקדשין על הפת כלל, וגם יש לומר שמודים שאין חיוב ליטול ידיים קודם הקידוש, ורק שרי לעשות כן, ואף הרא"ש והגהות מיימוני יש לומר שלא היו עושים כן בקביעות ליטול ידיים קודם הקידוש אלא באקראי, ודייק הבית יוסף כן מדברי הרשב"א בתשובה חלק א' (סימן קפח וסימן תשנב וסימן תתכז), שלא נהגו כן בקביעות אלא באקראי, ומה שכתב הרשב"א שנהגו הבל עכשיו ליטול ידיהם קודם הקידוש, ואין אדם נמנע מכך אלא בערבי פסחים, משום שאי אפשר בפת, כיון דבכוס הראשון אומר עליו קידוש היום, כתב הבית יוסף לבאר, שאף על פי שכתב שנהגו הבל עכשיו ליטול ידיהם קודם הקידוש, מכל מקום הרי כתב ואין אדם נמנע מכך, ומשמע שלא נהגו כן בקביעות אלא לפעמים, ואפילו אם תמצא לומר שלעולם היה הרא"ש נוהג ליטול קודם הקידוש, איכא למימר דלאפוקי מבני דורו שהיו נוהגים דבי נטלו ידיהו קודם קידוש לא מקדשי על היין הוא דעבר הכי, אבל

שער הציזון

בברכות (מג). וע"ש. והוצא זהגהות מיימוני (פרק כט מהלכות שבת א"ח ט'). [ולשון הגהות מיימוני: ורשב"ם פסק דלא הוי היסח הדעת בדיעצד, וכן מלאכי בתוספות, וכן פסק רבינו שמחה ורבינו יואל וזנו ראצ"ה "לכתחלה"]. וכן מוכח במחזור ויטרי (הלכות פסח סימן נו עמוד רעג, וסימן תעג עמוד תקל"א) ובתשובות רש"י (סימן רסח) וצמעשה הגאונים (עמוד נד), דהקידוש לא חשיב הפסק אחר נטילת ידיים כלל. וכן כתב הראצ"ה חלק ב' (סימן תכג עמוד נו) בשם תשובת רש"י. [אולם בסידור רש"י סימן תל ובספר האורה חלק א' סימן נג מצוה שרינו נוטל ידיו קודם קידוש, ואם נטל ידיו עקר דעתו מן היין ומקדש על הפת, וכדעת רב עמרם גאון והרמב"ם. ועיין עוד בסידור רש"י סימן שפצן. וכן משמע בספר המכתם (פסחים קו:), דהקידוש לא חשיב הפסק כלל. וכן כתב בספר האגודה (פסחים סימן פו). ועיין במאירי (פסחים קו: ד"ה אע"פ) שכתב, שנטל ידיו מקדש על היין, כיון שקידוש לורך סעודה ואינו מפסיק. ולא נתבאר בדבריו הדין לענין לכתחלה. ועיין עוד בספר המנהיג (הלכות שבת סימן כא בנד"מ עמוד קנא – קנב, והלכות סדר לילות פסח סימן נו בנד"מ עמוד תע"א).

לא לקבוע כן הלכה לדורות שלעולם יטלו ידיהם קודם קידוש, ולכן לקדש קודם נטילה עדיף מפי. עכ"ל.
 ומה שכתב הבית יוסף לבאר בדעת הרשב"א דהיינו באקראי, עיין ביד אהרן (הגהות בית יוסף) שהביא
 בשם המהר"ם מסייגולי שכתב לדחות, דמה שכתב הרשב"א שאין אדם נמנע מבך אלא בערבי פסחים,
 כוונתו לומר שרק בערבי פסחים אין נטלים ידים קודם קידוש, מה שאין כן בשאר שבתות שנטלים
 ידים בקביעות קודם הקידוש. וכן העיר המאמר מרדכי (ס"ק טו) על דברי הבית יוסף, שמדברי הרשב"א
 מוכח להדיא שבכל השבתות מלבד ליל פסח נוהגים ליטול ידים קודם הקידוש. ועיין עוד בשו"ת
 הרשב"א חלק ד' סימן רע"ט. אבל הרמ"א בדרכי משה (ס"ק י) הביא בשם הגהות מיימוני (פרק כט
 מהלכות שבת אות ק') והמרדכי (פסחים פרק י' סימן תרי"א דף לו ע"ג) שכתבו, שהמנהג ליטול לבתחלה
 קודם הקידוש. ולהלן (ס"ק יא) כתב, שמימינו לא ראה מי שקידש קודם נטילה מלבד בלילי פסחים, ושכן
 כתב הרשב"א והמרדכי, וכתב המרדכי שאפילו למאן דאמר מקדש ואחר כך נוטל ידיו היינו דוקא
 המקדש, אבל שאר המסובים נוטלים ידיהם קודם. ומה שכתב בשו"ת הרשב"א הנ"ל לענין ליל פסח,
 דלכולי עלמא מקדש קודם נטילת ידים, משום שאי אפשר בפת, כיון דבכוס הראשון אומר עליו קידוש
 היום, כן כתבו הארחות חיים (הלכות ליל פסח סימן יג) ובספר צרור החיים (דרך תשיעי סימן ה')
 ובחידושי תלמיד הרשב"א (פסחים קו:). וכן כתב המהר"ם חלאווה (שם), שנהגו שלא ליטול בליל פסח
 קודם הקידוש, דליכא למימר זימנן דריפתא חביבא ליה, דלא מצי לקדש אלא על הכוס, דארבע כוסות
 תיקנו, ונמצא מקדש על שאינו חביב. ובספר המכתם (שם) כתב, שבלייל פסח עדיין אין דעתו להתחיל
 בסעודה, ומקדש על היין, ואין ליטול ידיו קודם לכן דהוי כנוטל ידיו לפירות שהוא מגסי הרוח. וכן כתב
 המאירי (שם), שמכיון שאין דעתו להתחיל הסעודה אינו נוטל קודם הקידוש, דהוי מגסי הרוח. ועיין בט"ז
 (סימן רע"א ס"ק טו) ובמגן אברהם (שם ס"ק כח) ובמשנה ברורה (שם ס"ק סג) שכתבו, דבליל פסח
 מפסיק הרבה בהגדה. ועיין עוד במה שכתב בזה בשו"ת לשון לימודים (חלק אורח חיים סימן קמה). ועיין
 במחזור ויטרי (הלכות פסח סימן נו עמוד רעג) שמבואר יוצא מדבריו דאף בערב פסח שפיר דמי ליטול
 ידים קודם הקידוש.

ובשלחן ערוך (סימן רע"א סעיף יב) כתב, שנוטל ידיו אחר שקידש על הכוס, ואם נטל ידיו קודם קידוש
 גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה ולא יקדש על היין אלא על הפת. ועיין במחצית השקל (ס"ק
 כו) שהעיר על דברי השלחן ערוך, שהרי בבית יוסף להלן (סימן רע"ב) הביא דברי הרמב"ם דהיכא
 דריפתא חביבא ליה מקדש אריפתא, וכתב על זה שאף על פי שאם רצה להקדים החביב ולקדש על
 הפת הרשות בידו, מכל מקום כשאנו מקדים החביב ומקדש על היין, כיון דמצוה מדברי סופרים לקדש
 על היין שפיר דמי, ואילו כאן כתב שבנטל ידיו כיון דגלי דעתיה דריפתא חביבא ליה יקדש על הפת,
 וכתב ליישב, דדוקא היכא דנטל ידיו ואיכא חשש הפסק בשמקדש על היין אחר נטילה, אמרינן שמקדש
 על הפת, אבל בעלמא היכא דלא נטל ידיו שפיר מקדש על היין אפילו היכא דריפתא חביבא ליה יותר
 מהיין. והביאו המשנה ברורה סימן רע"א ס"ק נט. והרמ"א בהנה כתב, שיש אומרים דלכתחלה יש ליטול
 ידיו קודם הקידוש ולקדש על היין, וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות. וכן כתב הלבוש (סעיף
 יב) שכן המנהג פשוט במדינותיהם בכל קידושי שבתות השנה ויום טוב, ואין לשנות. וכן כתב הב"ח,
 שמנהג כל העולם כרבינו תם ור"י והמרדכי והגהות מיימוני והרא"ש, ליטול ידים קודם הקידוש, ואין
 לשנות ולבטל המנהג, כי אנו מבני בניהם ושותיהם מימיהם. ומכל מקום סיים הב"ח שלכתחלה המקדש
 עצמו יקדש ואחר כך יטול ידיו, ורק בשכח ונטל ידיו יקדש על הכוס ואין צריך לחזור וליטול ידיו, אבל
 בני ביתו יטלו קודם הקידוש, כיון שאצלם אין הקידוש נחשב הפסק, ואף דשומע בעונה מכל מקום לא
 הוי הפסק כולי האי כיון שיוצאים בשמיעה ואינם מפסיקים בדיבור. וכן כתבו כמה אחרונים, לחלק בזה

בין המקדש עצמו, שיטול ידיו אחר הקידוש, לבין שאר בני הבית היוצאים ידי חובה בשמיעה, שיטלו ידיהם קודם הקידוש^(ה). והמשנה ברורה (ס"ק נח) כתב על דברי השלחן ערוך שנוטל ידיו אחר הקידוש, שבני הבית היוצאים בשמיעה יכולים ליטול קודם הקידוש, ומבואר שמבאר כן גם בדעת השלחן ערוך. והיינו שנוטל^[ידו 1234567] שכן הוא על פי דברי רשב"ם הנ"ל, דסבירא ליה דאף דלכתחלה אין ליטול ידים קודם הקידוש, מכל מקום שפיר מהני כששומע הקידוש מאחר, גם אליבא דהרמב"ם יש לומר כן, לפי דברי הב"ה והמנחם אברהם (ס"ק כו) ושאר אחרונים, שכתבו דאף אליבא דהרמב"ם הא דמקדש על הפת היינו משום הפסק, ולענין בני הבית היוצאים בשמיעה שפיר מהני ולא חשיב הפסק. וכן כתב בפירוש קדמון ממצרים על הרמב"ם שם, דלענין בני הבית השומעים את הקידוש שפיר דמי. ועיין במחצית השקל (סוף ס"ק כו) שהעיר, דאליבא דמה שכתב המנחם אברהם לעיל (סימן קצג סק"ב) שטוב שהשומעים יאמרו מלה במלה עם המקדש, יש לומר שאף בני הבית יטלו ידיהם אחר הקידוש, ושכן כתב התוספת שבת (ס"ק לב).

והתוספת שבת (ס"ק לה) כתב, שמקורב נתפשט המנהג קצת ליטול ידים אחר הקידוש, וכתב ליישב המנהג שכתב הרמ"א ליטול ידים קודם הקידוש, אף על פי שאינו לכולי עלמא, משום שרובם ככולם אינם יודעים להזהר יפה שיהיה הקידוש במקום סעודה וכו', [ואם יטול ידיו קודם הקידוש ממילא יזהר לקיים קידוש במקום סעודה], ושלכן טוב יותר שלא לשנות ממנהג הרמ"א. וכדבריו מבואר בלבוש (סעיף יב), דהיינו משום דאין קידוש אלא במקום סעודה, ולפיכך נוטלים הידים וקובעים עצמן סביב השלחן לאכול, ואז חלה עליו חובת הקידוש וכו'. ועיין במאמר מרדכי (ס"ק מז) שכתב גם כן לבאר טעמים של הסוברים דלכתחלה נוטל ידיו קודם הקידוש, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה ובשעת סעודה, ולא יפסיק כלל בין הקידוש לבין הסעודה. וכן כתב הבנדי ישע, ושמחמת כן כתב הרמ"א שאין לשנות, אף שאם יטול ידיו אחר הקידוש מהני לכולי עלמא, משום שיש לחוש שמא לא יקיים קידוש במקום סעודה. וכן הסכים בהגהות שמן המאור. ועיין באליה רבה (ס"ק כז) שהוסיף עוד בביאור המנהג ליטול ידים קודם הקידוש לכתחלה, שהרי אם אין לו יין בעל כרחו צריך ליטול ידים קודם הקידוש כדי שיקדש על הפת, ואם יראו שנוטל ידיו אחר הקידוש על היין, יטעו לעשות כן גם כשמקדש על הפת, ועוד שיש לחוש שמא לא יהיו ידיו נקיות ואז לכולי עלמא צריך ליטול ידיו קודם הקידוש, ולכן טוב לנהוג תמיד באופן אחר. והביאורו הפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק יד) והמשנה ברורה (ס"ק סא). וועיין בפרי מגדים שם שהעיר, שלפי הטעם השני דשמא אין ידיו נקיות, היה לו ליטול בלי ברכה, וכתב ליישב שאם יעשה כן יראה הדבר שנוטל ידיו מחמת הקידוש על היין, והנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. ועיין בהגהת הרמ"א סימן קנח סעיף ה' וסימן תעג סעיף א', ובמשנה ברורה סימן תעג סק"ג ודו"ק. ועיין בהוראת שבת (ס"ק כ') שכתב לדחות בתוקף דברי האליה רבה מכמה טעמים.

ולעומתם כמה אחרונים תמחו על המנהג שכתב הרמ"א, וכתבו שעדיף יותר שיטול ידיו אחר הקידוש, מפני שבוזה יוצא ידי חובה לכל הדעות, וכשנוטל ידיו אחר הקידוש אין כאן חשש הפסק, וגם

שער הציון

ה) וכן הוצאו דברי הב"ם נשיירי כנסת הגדולה (הגהות צ"ח יוסף סק"ט) וזעטרם זקנים (סק"ג) וזמקור חיים לצעל החות יאיר. וכן כתב המנחם אברהם (ס"ק כו) צ"ח הגהות מרדכי (פסחים פרק י' דף לו ע"ב) לחלק בזה בין המקדש לבין בני הבית. וכן פסקו הח"י אדם (כלל ו' אות יב) והמורח שנת (סעיף יב וס"ק כ') לחלק בזה בין המקדש לבין בני צימו, וכמז המורח שנת שכן ראה לכל רצותיו שנהגו כן.

אין באן חשש שנראה כנוטל ידיו לפירות, וגם אין באן חשש שמקדים את שאינו חביב לחביב. והט"ז (ס"ק יד) כתב לחוסיק ולחזק תמיהת הטור על מנהגו של הרא"ש, ובסוף דבריו כתב, שאף על פי שכתב הרמ"א שאין לשנות, מכל מקום מי שחרד לדבר ורוצה לעשות כדעת ראשונה ליטול ידים אחר הקידוש, אין לומר עליו כל המשנה ידו על התחתונה ח"ו, אלא יכול לומר אעשה כדברי הבל, ומי ימחה בידו, ושפיר עבד. וכן הסכים בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סעיף כג). והנחלת צבי (ס"ק יב) אחר שהוכיח שאין הכרח לבאר בדעת הרי"ף כהרמב"ם, סיים שלענין דינא נראה בודאי כמו שפסק השלחן ערוך, אלא שמחמת שאמרו מנהג עוקר הלכה פסק הרמ"א שאין לשנות. והגר"א בביאורו (סק"ל) כתב, שהעיקר בדעת השלחן ערוך, ושכן דעת הט"ז (ס"ק יד). וכן נראה מדברי המהריק"ש בהנהגות ערך לחם, דעל כל פנים לכתחלה יטול ידיו אחר הקידוש. והביאו המהר"א אוולאי (ס"ק יב). וכן פסק המאמר מרדכי (ס"ק טו), שהעיקר כדברי השלחן ערוך ליטול ידים אחר הקידוש, ושבזה יוצא ידי חובה לבולי עלמא. וכן כתבו הבן איש חי (ש"ב פרשת וירא אות יא) והב"ח (ס"ק עו), וכתב להוכיח מדברי רבינו האר"י בשער הכוונות (רף ע"ג ודף ע"ב ע"א) שעל פי הסוד הנטילה היא בחינה אחרת מה שצריך לסעודה, ולכן צריך שיטול ידיו אחר הקידוש. ולהלן (ס"ק עט) כתב, שעל פי הסוד אף בני הבית ואף הנשים יטלו ידיהם אחר הקידוש. והמשנה ברורה (ס"ק סב) כתב, שכמה אחרונים כתבו דמפי עדיף לכתחלה לעשות בדעת השלחן ערוך לקדש על היין קודם נטילת ידים, שבזה יוצא מדינא לכל הדעות, ובכמה מקומות נהגו כדבריהם, ובשער הציון (ס"ק סב) הביא כן בשם הגר"א, [וע"ש מה שכתב על דברי הגר"א שכן דעת הט"ז]. והערוך השלחן (סעיף לב—לג) כתב, שבזמנינו וגם כמה דורות שקודם לנו פשט המנהג לקדש תחלה ואחר כך ליטול ידים, ושכן יש לנהוג, ושכן הוא לדעת רוב הפוסקים. וכן פסק בספר בני ציון (ס"ק כב) וכתב שמלבד שלדעת רב עמרם גאון והרי"ף והרמב"ם בנטל ידיו אינו רשאי לקדש על היין אלא על הפת, הרי גם לדעת רשב"ם וכמה ראשונים לכתחלה אין ליטול קודם קידוש משום הפסק, ורק בדיעבד אינו מעכב, ולכן פשוט שעדיף לקדש קודם נטילת ידים, שבזה יוצא ידי חובה לכל הדעות. [ועיין להגר"י קמניצקי בספר אמת ליעקב, שכתב, שמדברי המגן אברהם (ס"ק כו) משמע דסבירא ליה כהט"ז, ולכן הוצרך לבאר טעמו של השלחן ערוך]. ובשו"ת שואל ומשיב חמישאה (סימן יח) האריך ליישב מנהג ישראל היוצאים ביד רמ"א, מפני מה נהגו בענין זה דלא כהרמ"א, ואינם נוטלים ידים אלא אחר הקידוש, וכתב כמה טעמים לזה. ועיין בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן נז) שכתב ליישב דברי הרמ"א טמה שהקשה הט"ז, שמאחר שכבר נהגו בזמנו לקדש אחר נטילה, בכל כיוצא בזה אמרינן דמנהג עוקר הלכה, ובין שיש מקור למנהג זה מדברי כמה ראשונים, שפיר יש לסמוך על המנהג. ומכל מקום כתב בסוף דבריו דאנן לא נהגינו בזה כהרמ"א. ועיין עוד בהליכות עולם חלק ג' (עמוד פח). ולענין דיעבד אם נטל ידיו קודם הקידוש, ובירך על נטילת ידים, אם יקדש על היין או על הפת, הנה למנהג האשכנזים נראה פשוט שיקדש על הכוס תחלה, שהרי לדעת הרמ"א אף לכתחלה נוטל ידיו קודם שמקדש על היין, ואחר שקידש על הכוס אינו צריך לחזור וליטול ידיו, וכמו שכתב הב"ח הנ"ל. וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק סב) שאם כבר נטל ידיו יש לעשות כהרמ"א שיקדש על היין, ולא יקדש על הפת, [והיינו שלקמן סימן רעב סעיף ט' בהנהגה מבואר שלכתחלה אין לקדש על הפת כשהיין מצוי], ובשער הציון (ס"ק סב) כתב, שאמנם לדעת השלחן ערוך אפילו בדיעבד אם נטל ידיו מקדש על הפת, אולם מדברי הט"ז משמע דאף לכתחלה יש לנהוג בדעת השלחן ערוך, מכל מקום בדיעבד יש לסמוך על הרמ"א שיקדש על הכוס אחר נטילה, ושכן הכריע החיי אדם (כלל ו' אות יב), דלכתחלה יקדש על היין קודם נטילה, ובדיעבד אם נטל ידיו יקדש על היין. [ומשמע שאפילו אם יש שם אדם אחר שעדיין לא נטל ידיו, שפיר מקדש על הכוס אותו שנטל ידיו, ואין צריך להחמיר לשמוע הקידוש מאדם

אחר שלא נטל ידיו. וכן כתב בספר בני ציון (ס"ק כב), שאף על פי שהעיקר בדעת השלחן ערוך שיטול אחר הקידוש, מכל מקום אם נטל ידיו קודם הקידוש יקדש על היין, כיון דלכתחלה יש לחוש לסוברים שאין מקדשין על הפת. אולם נראה שכל זה אינו אלא למנהג האשכנזים, אבל למנהג הספרדים נראה שיש להורות בזה בדעת השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ואמנם לדעת רבינו תם וכמה ראשונים אין מקדשין על הפת, ובמקום שאפשר לקדש על היין בודאי שעדיף מפי לקדש על היין, ועיין בבית יוסף (סימן רעב) שהביא בשם הגהות מיימוני (פרק כט מהלכות שבת סוף אות ס') שכתב, דדוקא מי שאין לו יין מקדש על הפת, וכתב הבית יוסף שכן ראה שנוהגים שאפילו מי שאינו שותה יין מחזיר אחר יין, והעיר שלפי דברי הרמב"ם (שם הלכך ט') יש לומר שסתם בני אדם שמתאווים למאכל יותר משתיה, היה להם לקדש על הפת, ושם יש לומר שאף על פי שאם רצה להקדים החביב ולקדש על הפת הרשות בידו, מכל מקום כשאין מקדים החביב ומקדש על היין, כיון דמצוה מדברי סופרים לקדש על היין שפיר דמי. וע"ש. ומכל מקום בנידוננו הרי לדעת רב עמרם גאון והרמב"ם אינו רשאי לקדש על היין כלל אחר ^{אוצר החכמה} שנטל ידיו, ולכן נראה שלמנהג הספרדים בודאי שיש לו לקדש על הפת.

ומכל מקום נראה שלמנהג הספרדים אם יש שם אחר שעדיין לא נטל ידיו עדיף שיקדש אותו שלא נטל ידיו, ויוציא ידי חובה את מי שנטל ידיו, ובה שפיר דמי לכולי עלמא. וכן כתב המאמר מרדכי (ס"ק מז), שעריך שיקדש לו אדם אחר שלא נטל ידיו, ואם לאו יקדש בעצמו על הפת, וכדעת השלחן ערוך. וע"ש. ועיין בבבא הרי"ם (ס"ק עז) שכתב, שנראה לו שאפילו אם בירך על נטילת ידים, יקדש על הכוס, כיון שיש מתירים אפילו לכתחלה ליטול ידים קודם הקידוש, ובבבאי גוונא שכבר נטל יש לסמוך עליהם, ואף על פי שלפי הסוד צריכה הנטילה להיות אחר כך, מכל מקום לא נאמר שמשום שעשה אחת שלא כסדר יחסר מבחינת הסדר הנעשה כליל שבת שיש לו שורש למעלה. ותימא שנמה בזה מדברי השלחן ערוך, וגם לא מצינו לשאר רבותינו המקובלים שיאמרו שעל פי הסוד אף בנטל ידיו יקדש על הכוס דוקא. וכן כתב בספר מנוחת אהבה חלק א' (פרק ו' אות מז) הנקטין בדעת מרן השלחן ערוך. ובשו"ת אור לציון חלק ב' (פרק כ' אות ו') כתב, שאם הוא לבדו יקדש על הפת, ואם בני ביתו עמו והוא ראש הבית גם כן יקדש על הפת ושאר בני הבית יקדשו על היין, ואם אינו ראש הבית ישמע הקידוש מראש הבית ולאחר מכן יברך המוציא. וע"ש. ונראה פשוט שאין לחלק בזה בין נתכוין מתחלה ליטול ידיו ולקדש לאחר מכן, לבין שכח או טעה ונטל ידיו תחלה, שהרי לשון הרמב"ם (פרק כט הלכה י') מי שנתכוין לקדש על היין כלילי שבת, ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש, הרי זה מקדש על הפת ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה. ואף על פי שבדברי כמה ראשונים ובשלחן ערוך מבואר הטעם דבבבאי גוונא מקדש על הפת משום דנלי דעתיה דריפתא חביבא ליה, ובשכח אין שייך לומר דנלי דעתיה שרצונו לקדש על הפת, (ועיין במשנה ברורה ס"ק ס'), אולם מלבד שבלשון הרמב"ם מבואר בהדיא דהיינו אפילו בשכח, גם יש לומר שלפי הטעם שמקדש על הפת משום הפסק, וכן לפי הטעם שלא יהיה נראה כנוטל ידיו לפירות, אין לחלק בזה בין נטל ידיו בכוונה לבין שכח ונטל, ובכל ענין יש לו לקדש על הפת. ועיין בדרישה (כק"ד) שכתב לבאר, דהיינו משום דעביד מעשה המוכיח היפך הכוונה, והמעשה דוחה הכוונה. וכן כתב המהריק"ש בהגהות ערך לחם, דהיינו אפילו שכח ונטל. ומכל מקום כתב שאם קידש על היין אחר נטילה אין מוחין בידו. והביאו המהר"א אזולאי (ס"ק יב).

ולענין אם היה הדבר ביום שבת שחרית, הנה לענין לכתחלה, עיין בסור (סימן רפט) שכתב, שנראה דאפילו לרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש, בקידוש היום מודה שיכול ליטול ידיו קודם, ושוב הביא שהרמב"ם (פרק כט מהלכות שבת הלכה י') כתב, מצוה לברך על היין בשבת קודם שיסעוד ומברך בורא פרי הגפן בלבד ושותה ואחר כך נטל ידיו וסועד. וכן פסק בשלחן ערוך שם. ולענין דיעבר

כתב המאמר מרדכי כאן (סוף ס"ק טו) שיקדש על היין אחר נטילה, ויסמוך על הרמ"א דסבירא ליה דשפיר מקדש על היין אחר נטילה, ועדיף לעשות כן משיקדש על הפת וליכא היכרא לקידוש בלל. וכבריו כתב המהריק"ש בהגהות ערך להם, דביום שאין היכר בקידוש על הפת, לא יקדש על הפת אפילו לדעת הרמב"ם דבנטל ידיו מקדש על הפת, וכתב שכן נראה ברור מלשוננו. (שהרי כתב, מי שנתכוין לקדש על היין "בלילי שבת" ושכח ונטל ידיו וכו'). והביאו להלכה המהר"א אזולאי (ס"ק יב). ובספר שלחן שלמה (ס"ק כג בהערה בשולי הגליון אות טו) הביא בשם הגרש"י ^{המבית}אונטרבך שאמר בן מרדנפשיה, ושלענין קידוש היום אף מרן השולחן ערוך יודה שבטעה ונטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על הפת אלא על היין. ועיין במנוחת אהבה חלק א' (פרק ו' סוף אות טז ובהערה) ובאדני שלמה (ס"ק קכג).

המורה מכל האמור, שלמנהג הספרדים ועדות המזרח נקטינן כדעת הרמב"ם ומרן השולחן ערוך, לקדש תחלה על הכוס, ומיד אחר הקידוש נוטלים ידים ומברכים "המוציא", בין בשבתות ובין בימים טובים. ומנהג האשכנזים בדורות הקודמים היה ליטול ידים תחלה ואחר כך מקדשים על הכוס, ומיד לאחר מכן מברכים "המוציא", (מלבד בליל פסח שנהגו תמיד לקדש על הכוס קודם נטילת ידים), ויש מהם שנהגו שהמקדש על הכוס אינו נוטל ידיו אלא אחר הקידוש, אבל שאר בני הבית היוצאים ידי חובת מצות קידוש בשמיעה מפי המקדש, נוטלים את ידיהם קודם הקידוש. אולם בדורות האחרונים פשט המנהג אף אצל האשכנזים שבין המקדש על הכוס ובין שאר בני הבית אינם נוטלים ידיהם אלא אחר הקידוש. ואם שכח ונטל ידיו קודם הקידוש, למנהג האשכנזים יקדש על הכוס, ואפילו יש שם אדם אחר שחייב במצות קידוש ועדיין לא נטל ידיו, רשאי לקדש על הכוס בעצמו. אבל למנהג הספרדים כל שנטל ידיו יקדש על הפת. ומכל מקום אם יש שם אדם אחר שחייב במצות קידוש ועדיין לא נטל ידיו, עדיף שיקדש על הכוס אותו שלא נטל ידיו, ואותו שנטל ידיו ישמע ממנו את הקידוש ויכוין לצאת ידי חובה. ואם היה הדבר בשבת שחרית, בין למנהג הספרדים ובין למנהג האשכנזים יקדש על הכוס בברכת "בורא פרי הגפן", ואחר כך יברך המוציא. ומכל מקום אם יש שם אדם אחר שחייב במצות קידוש ועדיין לא נטל ידיו, עדיף שיקדש הוא על הכוס.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
הלכה ברורה - טז יוסף, דוד בן עובדיה עמוד מס': 645 הודפס ע"י אוצר החכמה